

Ткачук Юлія Вікторівна

Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів та міграція як аспект проблеми зайнятості

УДК 314.15:331.101.262
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-1.19>

Ткачук Юлія Вікторівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану зовнішньої трудової міграції. Розглянуто її стан, причини виникнення та наслідки. Метою статті є визначення особливостей міграції, аспектів проблеми зайнятості, наслідків міжнародної трудової міграції та факторів формування міграційної політики.

Проблеми трудової міграції набувають значення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Проаналізовано переміщення людей як глобальне явище, яке не тільки обумовлює зовнішні міграційні процеси, але й впливає на них. Показано, що проблеми, пов'язані з процесами зовнішньої міграції, стають актуальнішими для України.

Визначено фактори відштовхування трудових ресурсів за кордон, зокрема економічний. Досліджено широкомасштабні обстеження домогосподарств та напрями трудової міграції, розмір трудової міграції, масштаб постійної трудової міграції, а також характеристики сфер їх працевлаштування. Доведено, що грошові перекази мігрантів є важливим джерелом доходу.

Проаналізовано, що Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Обґрунтовано, що процеси, які відбуваються в Україні, як залежать від масштабів міжнародних міграційних процесів, так і впливають на них.

У статті викладено результати дослідження вікових, професійних та кваліфікаційних характеристик з мотивами зовнішньої трудової міграції та її наслідками.

Обґрунтовано, що глобалізація сприяє міграції висококваліфікованих робітників у розвинуті країни. Передумовами переміщення таких спеціалістів є кар'єрний ріст та високий дохід, можливість застосування своїх знань та здібностей.

Показано, що трудова міграція – це об'єктивна реальність сучасного світу. Методологічною основою статті стали підходи, що пояснюють принципи міграції, фактори її впливу на соціально-економічні процеси загалом. Це насамперед системні та міждисциплінарні підходи. Методи дослідження базуються на принципах науковості, об'єктивності, компаративності тощо.

Ключові слова: зовнішні міграційні процеси, трудові ресурси, фактори міграції, трудова міграція, зовнішня трудова міграція.

Вступ. Трудова міграція робочої сили посідає чинне місце в системі економічних відносин. Проблеми трудової міграції набувають значення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Проблеми, пов'язані з процесами зовнішньої міграції, стають актуальнішими для України. На проблеми зовнішньої міграції звертають більшу увагу політики, фахівці, науковці. Україна є одним із головних «постачальників» трудової мігрантів для країн ЄС.

Мета та завдання. Метою статті є визначення особливостей міграції, аспектів проблеми зайнятості, наслідків міжнародної трудової міграції, факторів формування міграційної політики.

Методи дослідження. Методологічною основою статті стали підходи, що пояснюють принципи міграції, фактори її впливу на соціально-економічні процеси загалом. Це насамперед системні та міждисциплінарні підходи. Методи дослідження базуються на принципах науковості, об'єктивності, компаративності тощо.

Результати. Переміщення людей завжди було рушійною силою у соціально-політичному розвитку світу. Міграція сьогодні набула ознак глобального явища.

Міграція є реактивним процесом, який реагує на економічні та політичні зміни, при цьому не лише країни походження, але й країн, куди спрямовується міграційний потік. Зовнішні міграційні

процеси, які відбуваються в Україні, залежать від факторів впливу на міжнародну міграцію.

Згідно з теорією факторів «притягання/відштовхування» англійського вченого Е. Равенштейна, міграція населення відбувається в кращі економічні умови та місцевості. Виділяють такі фактори, як економічні, соціальні, культурні, політичні, економічні. Для мігрантів з України основними факторами «притягання» є висока заробітна плата, що дає можливість установити, що визначальним серед чинників є економічний, зокрема низький рівень оплати праці у своїй країні.

Розмір постійної трудової міграції перевищує розмір, установлений за допомогою обстежень домогосподарств. Водночас варто визначити зменшення міграційного потоку робочої сили до таких країн, як США, Канада, Австралія, ОАЕ.

Можна зазначити у відсотках основні країни, куди спрямовані українські мігранти. Так, ними є Польща (40,76%), РФ (17,81%), Угорщина (10,45%), Молдова (7,4%), Білорусь (5,95%), Румунія (2,94%), Туреччина (2,31%), Єгипет (1,51%), Німеччина (1,26%), ОАЕ (0,59%), Ізраїль (0,56%), Італія (0,5%), Австралія (0,46%), Греція (0,46%), інші країни (3,84%) [1].

Якщо порівнювати вікову категорію, то можна відзначити, що українські мігранти беруть участь у міграції в більш зрілому віці (в середньому

34 роки). На короткотермінову міграцію припадає 71% у продуктивному віці (18–44 роки). Переважно люди, які старше 45 років, беруть участь у короткостроковій трудовій міграції, тоді як вікова група людей 30–44 років спрямована на довготермінову міграцію [1].

Українські мігранти мають найвищий відсоток освіченості, а саме 37%, серед мігрантів, які мають завершену вищу освіту. Проте це не означає, що досвід відповідає потребам ринку праці України.

Як відзначається аналітиками, велика кількість освічених людей (інженери, лікарі та фахівці з інформаційних технологій), які працюють за кордоном, сприяють певною мірою «витоку мозків», але під час міграції переважно відбувається декваліфікація, коли трудовий мігрант виконує низько кваліфіковану роботу [1].

Після визначення рівня освіти мігрантів можна охарактеризувати сфери їх працевлаштування.

Українські трудові мігранти переважно зайняті в таких секторах економіки, як будівництво (46%), домашній догляд (18%), оптова і роздрібна торгівля (9%), промисловість (4%), діяльність готелів і ресторанів (4%), діяльність транспорту і зв'язку (4%), інші види економічної діяльності [1].

Для становлення величини та впливу на економіку України зовнішніх міграційних процесів, трудових ресурсів необхідне надходження у вигляді грошових переказів, які пересилають на батьківщину своїм родинам трудові мігранти.

Грошові перекази для України є важливим джерелом доходу домогосподарств, члени яких працюють за кордоном. Цілями, на які витрачаються отримані кошти, є поточне споживання, придбання товарів довготривалого використання або нерухомості, освіта тощо.

Трудова міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для України. Позитивними можна назвати надходження до України іноземних валют від мігрантів, зменшення напруги на ринку праці, а також зниження рівня безробіття. До негативних наслідків можна віднести втрату власної висококваліфікованої робочої сили, тобто фахівців та науковців, що спричиняє уповільнення науково-технічного прогресу, втрату кваліфікації мігрантів через те, що вони виконують малокваліфіковану роботу за кордоном, відсутність відрахування від заробітної плати нелегальних мігрантів у соціальній та пенсійний фонд, повернення трудових мігрантів пенсійного віку [1].

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі, де зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. Потоки заробітчанства сформувалися в умовах низької заробітної плати, підвищеного рівня безробіття та неповної зайнятості, поширення бідності та високого рівня розшарування населення, значного розриву в рівнях оплати праці в Україні

і зарубіжних країнах. Навіть економічний підйом, що певний час тривав в Україні з 2000 року, не привів до реального покращення умов життя широких верств населення та зростання попиту на робочу силу [1].

Таким чином, показники соціально-економічного розвитку ще далекі від європейських стандартів. Можливості працевлаштування на ринку праці України залишилися обмеженими, до того ж зайнятість у зареєстрованому секторі економіки не лише не гарантує добробуту, але й не забезпечує потреби відтворення робочої сили [2].

Трудова міграція являє собою форму розвитку ринку праці та формується економічними інтересами, дає змогу знайти можливості для реалізації творчого потенціалу людини.

Причинами, які викликали масову трудову міграцію громадян України, є такі:

- наявність економічної нестабільності в країні, невизначеність шляхів стабілізації економічних та інших процесів;
- відсутність перспектив ефективного використання професійних знань та практичних навичок;
- різниця в оплаті праці та умовах життя в Україні та інших країнах.

Трудова міграція – це виокремлення змін, які відбуваються у структурі регіональної економіки, а також створюють потенційний ресурс для трудової міграції, до якої належать різні верстви населення з різним професійним та кваліфікаційним рівнем.

Характерною для них є висока частина працівників з високою кваліфікацією у країнах ЄС (30%), що свідчить про більші можливості для реалізації власного потенціалу в країнах Європи. Відбувається абсолютне спрощення поведінки людини заради виживання, однак це породжує загальну невизначеність у суспільних відносинах [2].

Складником розвитку міграційних процесів є діяльність транснаціональних корпорацій, які залучають співпрацівників із менш розвинутих країн. До основних причин трудової міграції робочої сили можна віднести економічні чинники, які є головною причиною міграції робочої сили, а також глобалізацію, розвиток транспорту, засобів зв'язку, політику регулювання трудової міграції. Міжнародна міграція в останні десятиліття ХХ ст. стала складовою частиною процесу глобалізації економіки. Глобальні зміни нині супроводжуються інтенсифікацією міграційних процесів, з іншого боку, визнано, що люди мають меншу мобільність, ніж гроші чи товари. Люди завжди належать будь-якій країні. Сьогодні можна говорити про глобальні зміни світового міграційного порядку [4].

Регулювання міграції робочої сили – це складний процес. Його вдосконалення відбувається протягом тривалого терміну. Складнощі міграції спонукають до постійного прогнозування цього ринку

[4]. Регулювання трудової міграції робочої сили здійснюється на різних рівнях різними методами й різними формами, міжнародними організаціями тощо. Це додає можливість досягти поставленої мети країн-експортерів та імпортерів робочої сили.

Становлення відкритого українського суспільства в незалежній Україні втягує країну в міграційні процеси. Дані вітчизняної офіційної статистики навіть приблизно не відображають дійсних масштабів міграції українських громадян. За різними експертними оцінками, кількість міграційних поїздок українських громадян за кордон коливається у межах від 4 до 7 млн. осіб [4].

Населення України емігрує з батьківщини через нестабільну ситуацію на внутрішньому ринку праці, різницю в умовах життя та рівнях заробітної плати в країнах заходу та України та інші фактори.

Основними причинами виїзду активного населення України є тривала політична криза, невдоволення економічних становищем, відсутність умов для реалізації можливостей, значно вищий рівень зарплати у країнах імміграції.

Молоді, активні, амбіційні люди шукають необхідні умови працевлаштування, зіштовхуючись із перешкодами на батьківщині. З відтоком робочої сили відбувається вплив потенційних платників податків у казну.

Глобалізація вищої освіти прискорює сучасну міжнародну міграцію. Велика частка здобувачів вищої освіти за кордоном намагається залишитися працювати в розвинутих країнах. Досить поширеними є процеси трудової міграції в менш розвинуті країни, тоді як на батьківщині випускники західних ВНЗ не можуть знайти роботу. Україна ще не бере участь у цьому процесі. Перешкодами міграції випускників українських ВНЗ на захід, до розвинутих країн стають низький рівень знання іноземних мов, складність у підтвердженні диплому, відмінності в культурі та ментальності [4].

Глобалізація сприяє міграції висококваліфікованих робітників у розвинуті країни. Передумовами переміщення таких спеціалістів є кар'єрний ріст та високий дохід, можливість застосування своїх знань та здібностей.

Можна визначити наслідки трудової міграції робочої сили. Позитивним є забезпечення перерозподілу трудових ресурсів відповідно до потреб країн, що найбільш динамічно розвиваються. Це дає змогу освоїти основні райони та їх природні ресурси, сприяє підвищенню матеріального добробуту. Негативними наслідками є надмірне зростання великих міст у країнах-реципієнтах, демографічне старіння населення у країнах-донорах.

Висновки. Таким чином, у глобалізованому світі разом зі збільшенням обсягів та урізноманітненням моделей міжнародних переміщень вплив міжнародної міграції на соціальні перетворення постійно посилюється. Під впливом міграції стають

більш різноманітними етнічний склад населення, соціальна структура, соціальні зв'язки як результат міжнародних переміщень, що зростає в усіх суспільствах і є не лише об'єктивною реальністю, але й тенденцією. Різноманітність людських спільнот є важливим фактором посилення креативності, життєздатності та поступального розвитку. Це, зокрема, переконливо доводить досвід таких країн, як США, Канада, Австралія [3].

Під час формування міграційної політики та використання позитивного потенціалу міжнародної трудової міграції необхідно враховувати соціальні зміни, зарубіжний досвід державного регулювання. Визнання міграції як структурного елементу суспільного розвитку необхідно супроводжувати розробленням законодавчих механізмів. Має бути створена інфраструктура міграційного менеджменту, професійна міграційна бюрократія, яка б діяла в центрі та на місцевому рівні [3].

Головним питанням політики міграції має стати забезпечення прав мігрантів, запобігання дискримінації на всіх етапах міграції, а саме виїзду, переїзду, облаштування. Це можливо лише за умов співпраці країн походження, транзиту тощо.

Метою гармонізації відносин між мігрантами та корінними мешканцями через систему освіти та ЗМІ є формування сприятливої громадської думки, виховання ставлення до міграційних переміщень як до можливості збагачення суспільства.

З іншого боку, держава зацікавлена у міцних та систематичних зв'язках з діаспорою, формуванні щодо неї активної політики. Спільноти співвітчизників за кордоном можна розглядати і як об'єднання, які зберігають традиції мови та культури, і як осередки необхідного потенціалу для встановлення важливих міжнародних контактів для України [3]. Головними завданнями політики щодо діаспор має бути заохочення повернення мігрантів на батьківщину, використання їхнього соціального, інвестиційного, трудового, інтелектуального потенціалу в інтересах України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Замора О.І. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в регіоні. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 9. С. 896–900.
2. Кваша О.С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 10. С. 535–540.
3. Малиновська О.А. Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації. *Міграція населення в контексті національно-економічного розвитку. ІДСД*. 2009. С. 5–18.
4. Танасієнко Н.П., Лабунець В.О. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 3 (14). С. 44–48.

REFERENCES:

1. Zamora O.I. (2017) Trudova mihratsiia yak aspekt problemy zainiatosti v rehioni. *Mukachivskiy derzhavnyi universytet*. Vyp. 9. S. 896–900.
2. Kvasha O.S. (2017) Zovnishni mihratsiini protsesy trudovykh resursiv: faktory, stan ta naslidky dlia Ukrainy. *Mukachivskiy derzhavnyi universytet*. Vyp. 10. S. 535–540.
3. Malynovska O.A. (2009) Mizhnarodni mihratsii ta suspilni transformatsii doby hlobalizatsii. *Mihratsiia naseleennia v konteksti natsionalno-ekonomichnoho rozvytku*. IDSD. S. 5–18.
4. Tanasiienko N.P., Labunets V.O. (2018) Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly v umovakh hlobalizatsii. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. Vyp. 3 (14). S. 44–48.

External migration processes of labor resources and migration as an aspect of employment issues

Tkachuk Yulia Viktorovna

Candidate of Political Science,
Associate Professor at the Department
of Political Science and Law
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankovskaya str., 26,
Odessa, Ukraine

The article is devoted to the study of the current state of foreign labor migration. Its condition, reasons and consequences are considered. The purpose of the article is to determine the features of migration, aspects of employment issues, the consequences of international labor migration and factors of migration policy formation.

The problems of labor migration become important in the late XX – early XXI century. It has been analyzed that the movement of people as a global phenomenon causes not only the external migration processes, but also affects them. It has been shown that the problems related to the processes of external migration become more relevant for Ukraine.

There were defined the factors of repulsion of the labor resources abroad in particular economic. There were studied the large-scale surveys of households and areas of labor migration, the size of labor migration, the scale of permanent labor migration, as well as the characteristics of their areas of employment. It has been studied that the remittances of migrants are an important source of income.

It has been analyzed that Ukraine is one of the largest labor donor countries in Europe. It has been substantiated that the processes taking place in Ukraine depend on the scale of international migration processes and affect them at the same time.

The article presents the results of the study of long term, professional and qualification characteristics with motives of foreign labor migration and its consequences.

It is substantiated that globalization contributes to the migration of highly skilled workers in developed countries. Prerequisites for moving such specialists are careful growth and high income, the ability to use their knowledge and abilities. It has been shown that the labor migration is an objective reality of the modern world.

The approaches explaining the principles of migration, the factors of its impact on socio-economic processes in general have been chosen as the methodological basis of the article. These, first of all, are the systemic and interdisciplinary approaches. The research methods are based on the principles of scientific, objectivity, comparability, etc.

Key words: foreign migration processes, labor resources, migration factors, labor migration, foreign labor migration.